

Ân purs sen manaschis purils megna pocs pros par saver nutrir igls animals, ston els **cumprar pavel**.

1|30

Egn'acila sche sen anturn 1'500 antocen 1'800 m.s.m. An l'economeia da tres scalems van igls purs cun lur biestga tut tanor igl pavel igl ampem da la valada se d'**acila** ad alura anavànt se d'**alp**, avànt c'igl va igl atùn puspe anavos sur l'acila an la **valada**.

2|30

Cun la **midada digl clima** vagnevan las stads digls davos 30 ons adigna ple setgas. Igls unvierns ân tendenzialmeing daple prezepitaziùn a vignan adigna ple tgòlds.

3|30

La **sagnùna** Janine agl **pastur** Marc prestan davent da la damàn las 4.00 antocen la sera las 21.00 uras egna grànda **lavur**, cunquegl c'els fan ir a van par la biestga da diferaints purs sen la pastira, mulschan ella a produzeschan caschiel or digl latg.

4|30

La **pintga ovra hidraulica**, ca vean fatg ir cun l'aua digl dutg, porscha forza electrica par l'alp Curtginatsch. Digls tains c'igl vean duvro zund bleara forza electrica, tànscha la turbina d'aua dantànt betga ad igl dovra ultra da quegl egn generatur da diesel.

5|30

La **sfida** da la pintga ovra hidraulica sen l'alp Curtginatsch e d'**arcunar la forza electrica**. Suainter blearas ponderaziùns ad ampruvar or e'gl gartagieu igl 2023 da catar egna bùna schliaziùn, ascheia c'igl avanzamaint da forza electrica durànt egn òlt nivel d'aua â savieu vagnir duvro ple tard pigl tains da stretgas da la forza electrica.

6|30

Davent digl on 1987, en **palés** a cuntradas da palé da balteztga speziala, schurmageadas. **Intervenziùns** an teritoris da palé, sco par exaimpel igl duvran d'egna funtàna, dovràn egna **lubientscha**.

7|30

Me **ramaglieaders** sco vatgas, nursas near tgoras san elavurar las earvas ascheia, ca nus carstgàns savagn duvran ellas par sanutrir an furma da latg, caschiel a tgnarn.

8|30

La **vatga da latg Grischa** beva durànt egn gi tgòld antocen 100 liters aua a maglia sen l'alp Curtginatsch mintga gi 70 – 100 kg earva frestga. Anturn 100 vatgas passaintan mintgame la stad sen l'alp Curtginatsch.

9|30

An teritoris muntagnards vean **aua conservada** an furma da nev a sglatsch, avànt c'egna part cura sco aua luada an la valada. La massa digls sglatschers e davent digls 1850 davantada adigna ple pintga. Las regiùns anturn igl Ragn vignan a pearder bunameing tut igls sglatschers antocen la fegn digl tschantaner.

10|30

Las **zonas da vegetaziùn a fauna** (p.ex. igl cunfejn digl gòld) sastorschan antras igl stgòldamaint digl clima ancùnter ansei.

11|30

Igl Armon passainta las sias vacànzias savens se d'acila. Par saver **lavar giou** sto el ir par aua tier la **turvasch**. Tarmagliear cun l'aua sa el dantànt betga – igl dovra ascheia schon 5 mintuas antocen c'igl sarlut â s'amplanieu cun aua.

12|30

Siaintan las funtanas sen egn'alp, vean l'**aua** mintgànt transportada cun egn **helicopter** se d'alp. Tier egn grànd basegns d'aua sen egn'alp da vatgas e quegl dantànt bunameing nunpussevel.

13|30

L'**alp Curtginatsch** sur la vischnànca da Maton e cun 2'273 m.s.m. egn da las alps situada igl ple òlt an la Svizra.

14|30

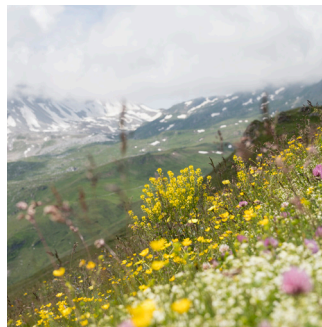
Egn **generatur da diesel** e egn motor, ca produzescha forza electrica an situaziùns d'urgenza. Sco tier tut igls motors da diesel safurman antras l'utilisaziùn svapurs.

15|30

Egna **palé plata** vean nutrida antras aua da plievgia ad aua suterana. La palé arcunescha egn massa CO2 ad e egn spazi da viver par blears animals a plàntas c'igl dat me là. Egn palé destruida sa bunameing betga ple vagnir restorada.

16|30

Nass da stad nigra biestga ple sen las pastiras d'alp, prandessan las **tgaglias** surmàn agl gòld. Egn grànda part digl spazi da viver digls animals d'alp sco ear egn grànd diember da plàntas indigenas nass a **pearder** a la **biodiversidad** saredutgess.

17|30

Par la **produenziùn da caschiel** sen l'alp Curtginatsch **dovra** la sagnùna Janine mintga gi **aua da bever**: Ella vean duvrada sco ingredienza pigl caschiel, pigl tarschinar digls aparats sco ear par la produenziùn da pressiùn a calira agl "Dampfkessi".

18|30

Par la cultivaziùn da **pavel conzentro**, sco p.ex. soja, vean an l'**America digl sid** runco igl gòld tropic. Gas cun effects da seara vignan libers ad igl vean anzuò artificialmeing – par egn kilo soja vean peia duvro 1'800 liters aua.

19|30

Davent digls 2016 vean duvro sen l'alp Curtginatsch egn **mulschera mobila**, ca vean fatg ir cun strom. Cunquegl ca var 100 vatgas viandeschan suainter agl pavel, fa la mulschera pliras geadas ad on midada.

20|30

Scha la **funtàna**, ca vean duvrada sen l'alp Curtginatsch, **svaness** digitut, stuess igl manaschi d'alp vagnir do sei.

21|30

3/4 digl pavel par **animals da nez** e earva near fagn ca dariva savens da la Svizra. An la valada vean dantànt ear cultivo pavel sco avagna near fava. La surfatscha da cultivaziùn an la Svizra e dantànt limitada, parquegl vean la measadad digl pavel impurtada.

22|30

Nev **reflectescha** anavos 45% antocen 90% digl sulegl, zespè parancunter me 18% antocen 23%. Daple glisch ca vean prandida sei digl taratsch, ple tgòld c'el vean.

23|30

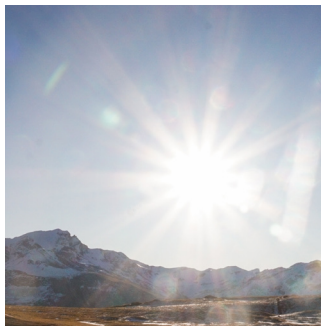
Anturn l'alp Curtginatsch dat igl numerusas funtanas. La **funtàna** ca porta la ple blear'aua satgata agl **teritori da palé Anarosa**. Ella stat sut schurmetg naziunal.

24|30

Par ca la produziùn da caschiel se d'alp rendi finanziameing, paja la federaziùn **subvenziùns** agls manaschis d'alp a da la valada. Quella suma fa or anturn 30% da las antradas digls manaschis purils locals.

25|30

Davent da l'antscheata da masiraziùn igl on 1864 quenta igl on 2022 sco on igl **ple tgòld** a quel cugl **ple blear sulegl**. Tut antut e la temperatura media carschida par 2 grads. Gea igl 2023 eara an la Svizra igl on savund ple tgòld ad igl on ple tgòld mundial.

26|30

Mintgatant t'at'ign tier t'igias muntagnardas igl ranviamaint «**nign'aua da beber**» t'igl lavabo near tier la turvasch. T'gi ca less lavar igls daints, sto cumprar e'gna buteglia d'aua minerala a t'gi c'â set sto cumprar e'gn tee da la t'igia near otras bavrândas.

27|30

La ple grànda acumulaziùn d'aua an Svizra e l'**aua suterana**. Cun la midada digl clima samidan ear las prezipitaziùns. Ellas ân liac durant otras stagiùns. Ascheia plov'igl adigna ple savens d'unviern a da parmavera ca da stad a d'atùn, t'ge c'â ear e'gn'influenza sen l'aua suterana ca stat a disposiziùn.

28|30

La produziùn d'egn kilogram **caschiel** dovra **10'000 liters aua**.

29|30

La Lia agl Max vivan sen e'gn manaschi puril an la valada. An las vacànzas da stad, cura ca la biestga sanutrescha sur igl cunfegn digl gòld sen l'alp Curtginatsch, gidan igls unfànts da **far fagn** an la valada a se d'acla, par ver **reservas** d'unviern pigls animals.

30|30